

Yehud coinage from the Second Temple Period

New Israeli Shekel with the Yehud inscription 497

A] THE TALMUDIC SOURCES - 3 OPINIONS

1. אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא: בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיטוטות כתב עברית ולשון ארמי. מאן הדיטוטות? - אמר רב חסדא: כותאי. מאי כתב עברית? אמר רב חסדא: כתב ליבונאה. תניא, רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל, אילמלא קדמו משה. .... ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב. שנאמר (עזרא ד:ו) וכתב הנשטתון פתוב ארמית ומתרגם ארמית וכתוב (דניאל ה:ו) ולא כחלין כתבא למקרא ופשרא ופשרה להודעה למלכא, וכתוב (דברים י:ו) וכתב ... את משנה התערה הזאת. כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית - שעלה עמהם מאשור

סנהדרין כא

The Gemara brings 3 opinions on the origins of the Hebrew script. The first is that of Mar Zutra and Mar Ukva who understand that the original script was *Ktav Ivri*. They bring a Tanaitic proof from R. Yosi that Ezra was responsible for changing the script to *Ktav Ashuri*, so named because it comes from Assyria - Ashur.

2. כתב עברי - של בני עזר הכהן. ליבונאה - אוחיות גדולות, כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות וכתב הנשתון - כתב שנשתנה, והוא קרא בעזרא כתיב, שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה על ידי מלאך שכתב מנא מנא חקל ופרסין בימי דניאל כתב דארמי ולשון ארמי. ואומר לא כהלין כתבא למיקרא דכיון שחטאו לא היו יכולין לקרוא כתב שכתב המלאך בימי בלשלא, והיו שם יחודים הרבה. שמע מינה נשתנה להם אותן כתב בלוחו היום. את משנה התורה - רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל, וכל עזרא וכתב זו את הכורה בכתב אשורית

רש"י שם

3. תניא, רבי אומר: בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו - נחפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן - החזירו להם ... למה נקרא שמה אשורית - שמאשרת בכתב

סנהדרין כב

The second opinion is that of Rabbi - the Tana R. Yehuda HaNasi. He rules that the original script was *Ktav Ashuri*. Its use was discontinued 'because the Jews sinned' and the script changed to *Ktav Ivri*. When they 'returned', the original script was restored. The name *Ktav Ashuri* is NOT from 'Assyria', but rather means a beautified (calligraphic) script.

4. בכתב זה נתנה תורה לישראל - בימי משה, ולמה לא כהלין כתבא למקרא דכיון שחטאו בצית ראשון ובזו את הכורה נחפך להם לרועץ - לשון חרען אויב (שמות טו) - ששכחו

רש"י שם

5. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר (שמות כ:ו) וני קעמדיים. מה עמודים לא נשתנו - אף וויס לא נשתנו. ואומר (אסתר ח:ט) ואל יהיהודים ככתבם וכלשונם. מה לשונם לא נשתנה - אף כתבם לא נשתנה

סנהדרין כב

The third opinion is R. Elazar HaModai. He rules that the original script was *Ktav Ashuri* and that never changed.

6. ווי העמודים - יתדות כסף העשוין כמין אונקלות, וקצעום בעמודים שבהם חומצין לולאות קלעי החלר והמסך, וכל אונקלות דומין לרוין, אלמלא בימי משה עשוין כוויין כגון שלנו

רש"י שם

There are various Midrashim which imply different positions on the issue of the original script.

7. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות ....

מנחות כט:

When Moshe went on high he saw God tying² crowns on the letters. Only the Ktav Ashuri letters have crowns!

8. אמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין

שבת קד.

A famous Bavli in Shabbat relates that the letters on the luchot were carved all the way through and thus readable from both sides. As such, the mem and the samech were held up miraculously since they are hollow and the middle piece of the letter had nothing to connect to. This clearly assumes that the writing on the luchot was Ktav Ashuri.

9. אמר רבי לוי מאן דאמר לרעף ניתנה התורה עיל"ן מעשה ניסים. מאן דאמר אשורי ניתנה התורה סמ"ך מעשה ניסים

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק א הלכה ט

However, the parallel midrash in the Yerushalmi gives voice to the other opinion that the writing on the luchot³ was in Ktav Ivri! On that basis, the miraculous letter was the ayin, which is hollow in Ktav Ivri.

10. ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: מנצפ"ך צופים אמרום. - ותסברא? והכתיב: אלה המצות - שאין נבא רשאי

לחדש דבר מעתה! .... אלא שכחום וחזרו ויסדום

מגילה ב.

Another midrash relates that the final letters were originally given to the Jewish people, then 'forgotten' and ultimately restored. That seems to closely track the opinion of Rabbi - that the original script was Ktav Ashuri, which was lost and subsequently restored.

B] THE RISHONIM - 3 APPROACHES

B1] THE SCRIPT NEVER CHANGED

11. .... ולא הילכתא כמר עוקבא דהא קימא בתנאי ומצאנו בה שלש חלוקות. אחת דר' יוסי דאמ' שהכתב נשתנה על ידי עזרא

לכתב אשורי וקאמ' שעלה עמתן מאשור. והביא ראיה לדבריו עליה שנאמרה בעזרא. ואין בה ממש! שהרי מפורש עלה מבבל. ועוד וכתב הנשתון כתוב ארמית. ואין בה ממש! שעל אותו הנשתון הוא אומר. .... ואין הלכה כר' יוסי והחלוקה השנייה דרבי .... שנמצא לדברי ר' יוסי כתב זה עלה מאשור ושיש בידי כותים על ידי משה. ולדברי רבי כתב זה הוא שנתן על ידי משה [ושב]די כותים הוא כתב עברי. והלכה כר' שכתב זה ניתן על ידי משה אלא שאין הלכה כמותו כי נשתנה כתב התורה בישראל. אלא הלכה כר' שמעון בן אלעזר שאמר ... כתב זה לא נשתנה מעולם! אחת כי ר' אלעזר המודעי הוא רב לכל אילו וכולן כתלמידי תלמידיו. .... ועוד דקא מסתייע ממקומות אחרים דקאמרינן מס וסמך שלוחות בנס היו עומדין ....

תשובת הגאונים - הרכבי סימן שנה

The Geonim strongly reject the position of R. Yosi. The position of Rabbi is partially accepted. Full endorsement is only give to the third position above - that the Hebrew script was ALWAYS Ktav Ashuri and never changed.

12. ואין הלכה כמר עוקבא דהא קימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קי"ל כד שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך

שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים. ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקי"ל כר' אלעזר המודעי שאמר משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר

רבינו חננאל סנהדרין כב

This is also ruled by early Rishon Rabbeinu Chananel. He explains that since the first opinion was held by Amoraim - Mar Ukva and Mar Zutra - it is therefore overruled by the other opinions held by Tannaim. As between them, R' Elazar HaModai is the senior figure and teacher of Rabbi so the halacha is like him. The script never changed!

2. This clearly needs to be understood in a non-literal Midrashic sense, which is not the object of this shiur. For our purposes, the nature of the mashal assumes that the original script was Ktav Ashuri.

3. Which luchot - first or second - will be discussed below!

B2] THE SCRIPT DID CHANGE BUT THE LUCHOT WERE IN KTAV ASHURI

13. **וּכְתַב עִבְרִי כְּתָב עֵבֶר וְהוּא הַכְּתָב הַזֶּה שְׂכֻתְבֵי בֵּן הַשְּׁמֵרוֹנִים אֶת הַתּוֹרָה. וְכָתַב זֶה שֶׁאֵנוּ כּוֹתְבֵי בֵּן אֶת הַתּוֹרָה הוּא כְּתָב אֲשֻׁרִי וְבוֹ כְּתָב יִתְעַלֶּה אֶת הַתּוֹרָה. וְנִקְרָא אֲשֻׁרִי עֵינֵן גְּדוּלָה וְהַדּוּר בְּאַשְׁרֵי בֵּן אֲשֻׁרִי בְּנֵנוּ. וְהוּא אִמְרָם 'אֲשֻׁרִי' שֶׁהוּא מֵאוֹשֶׁר שֶׁבְּכַתְּבָהּ, לְפִי שֶׁאֵין אוֹתוֹתָיו מִתְחַלְּפוֹת וְלֹא יֵאָרְעוּ בּוֹ סְפִיקוֹת כִּלְל מִפְּנֵי שֶׁאֵין אוֹתוֹתָיו דּוּמוֹת, וְאֵין אוֹת מִתְחַבְּרָת לַחֲבֵרָתָהּ בְּמִשְׁפֵּט כְּתִיבָתוֹ, וְאֵין כֵּן שֶׁאֵר מֵיַי הַכְּתָב.**

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ידים פרק ד' משנה ה'

The Rambam understands that the original script given by God was Ktav Ashuri.⁴

14. **זֶה תִּימָנָה גְּדוּל שִׁיחִיהָ הַכְּתָב הַזֶּה הַמֵּאוֹשֶׁר שִׁישׁ בְּכָל קוֹץ וְקוֹץ מִמֶּנּוּ תֵּלִים שֶׁל הַלְכוּת יִסּוּדוֹת הַתּוֹרָה כְּתָב שֶׁל בְּנֵי אֲשׁוּר וַיִּחַזְּקוּ הַלּוּחוֹת מִכְּתָב עִבְרִי!! וְעוֹד בְּכַתְּבַת עִבְרִי מָה נֵס הִיָּה בְּמִ"ם וּסְמ"ךְ; אֲבָל חֲדָא אֵין סַפֵּק שֶׁזֶה הַכְּתָב הַנִּקְרָא אֲשֻׁרִית הוּא כְּתָב הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּלוּחוֹת וְעַל שֵׁם כֵּן נִקְרָא קֹדֶשׁ, וְכֵן לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּמַעוֹלָם לֹא נִרְאָה הַכְּתָב הַזֶּה אֵלָּא בְּלוּחוֹת, אֲבָל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כִּבְר נִדְעָה לְאִבּוֹת וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה וְבוֹ הַשֵּׁם מְדַבֵּר עִם נְבִיאָיו וְקֹדְשֵׁיו. וְאֵעִפ־כֵּן מִתּוֹךְ תּוֹמָת וְקֹדְשׁוֹת הַכְּתָב הַזֶּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים לֹא הָיוּ כּוֹתְבֵי אֹתוֹ אֲפִילוּ בְּסִפְרִים שֶׁכּוֹתְבֵי הַמֶּלֶךְ אוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ אֵלָּא הָיוּ כּוֹתְבֵי אֹתוֹ בְּכַתְּבַת עִבְרִי. וְזֶהוּ שֶׁשֶׁשֶׁנֶּטְו הָאֵרוֹן שֶׁכּוּחִים לְאוֹתוֹת מִנְצַפ־ךְ. וְכִשְׁגָּלוּ לְאֲשׁוּר וַיִּדְעוּ בְּנֵי אֲשׁוּר כְּתָב זֶה נִטְלוּהוּ לָהֶם, אוֹ שֶׁהִיָּה אֲצִלָּם קֹדֶם לְכֵן שֶׁנִּדְעָה לָהֶם מִסְפְּרֵי הַקֹּדֶשׁ מִלְּבַד כְּתָב שֶׁלָּהֶם. אוֹ שֶׁהִיָּה לָהֶם וְחִמְדוּ אוֹתוֹ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרְגָלוּ בּוֹ עִמָּהֶם מִשֵּׁם וְאֵילֶךְ וְזֶהוּ שֶׁעֵלָה מֵאֲשׁוּר. וּבִימֵי עֲזָרָא נִתֵּן לָהֶם לְכַתּוֹב סִ"ת וְשֶׁאֵר כְּתוּבִים וְכַדִּיִּיקֵינן מִדְּכִתִּיב וְכַתְּבַת הַנִּשְׁתַּתּוֹן ..... זֶה נ"ל נִכּוֹן וְבִרְוֵר. וְלִפִּי זֶה אֵין בְּמָה שֶׁשִּׁינָה עֲזָרָא אֶת הַכְּתָב לְכַתּוֹב סִפְרֵי תּוֹרָה בְּכַתְּבַת הַקֹּדֶשׁ שׁוֹם חֲדוּשׁ עַל הַתּוֹרָה שֶׁחָרִי הַכְּתָב הַזֶּה כִּבְר הִיָּה יָדוּעַ וְנִתֵּן לָנוּ בְּלוּחוֹת הַבְּרִית**

פירושי הריטב"א מגילה ב'

The Ritva understands that EVERY opinion in the Gemara agrees that the luchot were given in Ktav Ashuri, which has all the mystical depths of the Hebrew alphabet! However, this was reserved for the luchot only. Sifrei Torah, from the very start, even that of the King, were written in Ktav Ivri. Once the aron and the luchot were hidden, the people lost the connection with Ktav Ashuri. Once they arrived in Ashur they Jews were reconnected with this script, either from the Assyrians or from their own ancient traditions. In the time of Ezra they began to write all sifrei kodesh in Ktav Ashuri.

15. **וְעוֹד כִּי הַכְּתָב הוּא יוֹתֵר עֲלִיוֹן מִן הַלְשׁוֹן שֶׁהוּא לְאָדָם וְלִכְךָ מִתְחַלֵּף לֹא הִגִּיעוּ אֶל הַמְדֻרְגָה לְהִיּוֹת לָהֶם כְּתָב אֲשֻׁרִי שֶׁנִּקְרָא כֵּן שֶׁהוּא מֵאוֹשֶׁר בְּלוּחוֹת. וְלִבְסוּף הִגִּיעוּ אֶל זֶה עַל יְדֵי עֲזָרָא שֶׁהִיָּה רִאשִׁי שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה עַל יְדוֹ רַק שֶׁבְּקִדְמוֹ מִשֶׁה וַיִּתְּנֶה הַתּוֹרָה עַל יְדוֹ כְּדִבְסִמּוֹן וְעַל יְדוֹ הִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְמְדֻרְגָה הַכְּתָב. וְהוּא דָּבָר מוֹפְלֵג עִמוּק אֵין הִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה הַעֲלִיוֹנָה הַזֹּאת שֶׁהִיָּה לָהֶם הַכְּתָב הַמֵּאוֹשֶׁר עַל יְדֵי עֲזָרָא. וּמְכַל מִקוֹם הִיָּה הַלְשׁוֹן שֶׁלָּהֶם אֲרָמִי בְּמָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּחוּכֵם מְדַבְּרִים עִמָּהֶם וְכִשְׁאֵר עָלוּ מִחוּכֵם הִיָּה לָהֶם הַכְּתָב שֶׁהוּא רִאשִׁי לָהֶם שֶׁהוּא כְּתָב אֲשֻׁרִי וְלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כִּי הַדְּבָרִים מְצוּאֵרִים מֵאֵד מֵאֵד שֶׁכָּל הוּא כְּסֹדֵר לְגַמְרֵי בְּלֵי שְׁנוֹי וְרִאשִׁי לְהִיּוֹת וְהַדְּבָרִים הָאֵלוּ עִמוּקִים מֵאֵד מִה שֶׁהִיָּה הַשְּׁנוֹי הַזֶּה עַל יְדֵי עֲזָרָא. ...**

וְלִפִּי דְבָרֵי הַכֵּל הַכְּתָב שֶׁבְּלוּחוֹת הוּא כְּתָב אֲשֻׁרִית שֶׁכִּבְר אֲמַרְנוּ כִּי לֹא נִחְלַקוּ אֵלָּא בְּכַתְּבַת שֶׁל יִשְׂרָאֵל ... אֲבָל כְּתָב הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁכְּתָב הַלּוּחוֹת שֶׁנִּאֲמַר וְכַתְּבֵנִי עַל הַלּוּחוֹת וְגו' אֵין סַפֵּק שֶׁהִיָּה כְּתָב עִבְרִי בְּכַתְּבַת מְשׁוּבָה. שֶׁכֵּן הִיָּה גַם כֵּן כְּתָב שֶׁכְּתָב הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לְקַרְוֹתוֹ כְּתָב אֲשֻׁרִי וְלִכְךָ בּוֹדְאֵי הַכְּתָב הַזֶּה שֶׁכְּתָב צוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא הַלּוּחוֹת הִיָּה כְּתָב הַמֵּאוֹשֶׁר. וְלֹא פְּלִיגֵי רַק בְּכַתְּבַת שֶׁכְּתָבוּ יִשְׂרָאֵל אִם הִיָּה רִאשִׁי שֶׁהִיָּה הַכְּתָב עִבְרִי, אֲבָל כְּתָב שֶׁכְּתָב הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין סַפֵּק שֶׁנִּכְתְּבַת בְּכַתְּבַת הַמֵּאוֹשֶׁר וְזֶה אֵין סַפֵּק

מהר"ל תפארת ישראל פרק טז

The Maharal understands that the luchot were in Ktav Ashuri and that ALL opinions in the Gemara agree on this. However, since the people were not yet on the right spiritual level, they used Ktav Ivri until the time of Ezra.

16. **... לְפִי דַעַת ר' יוֹסִי וְהַגְמַשְׁכִּים אַחֲרָיו שֶׁאֲמָרוּ בְּכַתְּבַת עִבְרִי נִיתְּנָה הַתּוֹרָה מוֹדִים הֵם שֶׁבְּלוּחוֹת הַרְשָׁשׁוּיִם הִיוּ כְּתוּבִים בְּכַתְּבַת אֲשֻׁרִית בְּלִיּוּרִין וְרִמְזִיכִים עִקּוּמוֹת וְכַסּוּפוֹת. כִּי מַעֲשֵׂה הַלּוּחוֹת וְהַמְכַתֵּב הַרְשָׁשׁוֹן וְהַלְשׁוֹן הִיָּה קֹדֶשׁ קְדִישִׁים. וְכִשְׂרִיד מִשֶׁה מִן הַכֵּר וְהַלּוּחוֹת בִּידוֹ וִירָא אֶת הַעֲגָל וּמַחֲלוֹת פִּרְחוֹ הַלּוּחוֹת מְרוּב קְדוּשָׁתָן וְחִזְרוּ לְמִקוֹם אֵלִילוֹתָן וְנִשְׁאַרוּ הַלּוּחוֹת בְּגוֹף בְּלֹא נִשְׁמָה וְנִשְׁבְּרוּ. ... אַח"כְּ כְּתָב אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת בְּלְשׁוֹן שֶׁהָיוּ הֵם מְכִירִין שֶׁהוּא כְּתָב עִבְרִי שֶׁאֵין צוֹ קְדוּשָׁה ... לְפִי שֶׁעֲבָדוּ עֲבָדָה זָרָה וְרַעַץ הִיָּה לָהֶם שֶׁאֲבָדוּ אוֹתוֹ הַכְּתָב הַקֹּדֶשׁ. וְהִיָּינוּ דְּכַתִּיב וְכַתְּבֵנִי עַל הַלּוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הִיוּ - מִשְׁמַע הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הִיוּ אֲבָל לֹא הַכְּתָב בְּעַלְמּוֹ. וְזֶהוּ שֶׁכְּתָב בְּלוּחוֹת הַרְשָׁשׁוּיִם וְהַמְכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא מִכְּתָב אֱלֹהִים מִמֶּה וּבְלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת כְּתִיב כְּתוּב לֶךְ אֶת הַדְּבָרִים הַאֵלֶּה וְגו'. וְמִרְע"ה הִיָּה מְכִיר אֶת הַכְּתָב הַזֶּה שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בְּלוּחוֹת וְיודֵעַ סוּדוּתוֹ וְזוּרָתוֹ וְמִסֵּר אוֹתוֹ לִיְחִידֵי סְגוּלָה עַל פֶּה אֲבָל הַלּוּחוֹת וְסִ"ת הַנִּתּוֹן בְּאֵרוֹן וְהַפִּילִין וּמִזוּזוֹת הַכֵּל הִיָּה בְּכַתְּבַת עִבְרִי**

ש"ת רדב"ו חלק ג סימן תמב

The position of the Radvaz is that the FIRST luchot were given in Ktav Ashuri. However, once the people worshiped the Golden Calf, they dropped in kedusha and lost this script. The second luchot and all subsequent writings were in Ktav Ivri, with the original script passed down in a mesora from Moshe, until eventually restored by Ezra.

4. This could be the second or third positions in the Gemara above.
To download more source sheets and audio shiurim visit www.rabbiemannig.com

B3] THE ORIGINAL SCRIPT WAS KTAV IVRI

17. וכאשר עלו מבבל ראו לעשות זכר לגאולה השנית ועשו זה בשני דברים. האחד - שהניחו כתב עברי ובחרו להם כתב אשורי זכר שגלו אל אשור ונגאלו משם. וכן אמרו רבותינו ז"ל בתוספתא דמסכת סנהדרין - למה נקרא שמו אשורית שעלה עמהם מאשור, רבי אומר בכתב זה נתנה תורה לישראל וכו'.... ידוע הוא שאין דברי רבי שהוא יחיד במקום דברי חכמים כלום. ועוד דבגמרא סנהדרין פרק כהן גדול פירשו האמוראים דברי חכמים, שכך אמרו שם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש. כיון שעלו בני הגולה בימי עזרא בחרו להם כתב אשורי ולשון הקדש ....

ספר העיקרים מאמר ג פרק טו

The Sefer Halkarim has a very different reading. He understands that the luchot were given in Ktav Ivri. He understands this to be the view of R. Yosi⁵ and brings support⁶ from the Tosefta that this actually a majority position.⁷ The change to an Assyrian script was one of the changes made as a reminder of the redemption from Bavel!

18. ומכל מקום יתבאר ממה שכתבנו ששנו כל הכתב או קצתו זכר לגאולה השנית. וכן עשו דבר אחר זכר לגאולה השנית, והוא שהניחו מלשנות מנין החדשים מניסן כמו שהיו רגילין למנות זכר ליציאת מצרים. וחזרו למנות מנין אחר לחדשים והוא שאמרו רבותינו ז"ל שמות החדשים עלו עמהם מאשור. כלומר שהיו מונין החדשים בשמותם תשרי מרחשון כסליו כמו שהיו מונין אותם באשור זכר לגאולה השנית ולא שני שלישי רביעי כאשר בתחלה. וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת בא. ונראה מזה כי הם הבינו שצווי מנין החדשים היה זמני, רוצה לומר כל עוד שתתמיד הגאולה החיא. אבל אחר שגלו שנית ונגאלו משם ונצטוו על ידי ירמיה לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון וגו' (ירמיהו כג:), ראו להניח המנין הראשון שהיה זכר ליציאת מצרים וחזרו למנות מנין אחר מתשרי לשנות העולם. והשאירו שמות החדשים שעלו עמהם מאשור זכר לגאולה השנית, כי הבינו שצווי מנין החדשים מניסן היה זמני ולא צווי נצחי אף על פי שלא נזכר בו זמן

שם

The second major change that Ezra made as a reminder of the redemption was to abandon the Torah numbering of the months and adopt the non-Jewish idolatrous names. How could Ezra contradict the Torah mitzva to number the months from Nissan!? The Ikarim understands that Ezra saw this as a temporary mitzva which applied only during while the original first redemption from Egypt was in place. It fell away after Gahut Bavel!

19. ... צעל בעקרים שהאריך בדבר זה והנה להוכיח מזה שאפשר שמלכו אחת מן החורס חביב צעלה, כמו שנשתנה הכתב שמחלה יכיה הכתב עברי ולצפוף נשתנה לכתב אשורית, דבר זה דברי הכהן ולרין הוא כפרה על דבור זה! ולא מלחתי דבור זה כמו זה שיאמר שחיה מלוח החורס צעילה, רק נאמר כי מחלה לא יכיה המלוח רק לזמן מה כל זמן שלא גלו ישראל!

מהר"ל תפארת ישראל פרק סד

The Maharal is outraged by the suggestion that the mitzva had a limited time-frame and ceased to apply. He insists that R. Yosef Albo - author of Sefer Halkarim - requires a kapara for even suggesting such a thing!

20.

פירוש 'הכותב' על עץ יעקב מגילה ב

Others are horrified by the suggestion that the original script which God used for the luchot was Ktav Ivri. The implications of such a position for the kabbalistic perspective on the aleph bet are enormous!

5. Unlike the opinions seen in C2 who understood that even R. Yosi surely agree that Ktav Ashuri with its mystical resonance must have come first.
 6. He also regards the fact that the Amoraim quote this opinion as a strength. This is exactly the opposite to R. Chananel who saw it as weakness!
 7. He explains that the midrashim which suggest that the luchot were in Ktav Ashuri are going in accordance with the minority position of Rabbi, which we do not follow.

21. ומש"כ מספרו אמרי צבי שבס"ת היה תמיד כתב אשורית, גם זולתו נמצאו כמה מחברים שרצו לומר כן. אבל בירושלמי מגילה מפורש הדבר... שהעיי"ן בנס היה עומד, והיינו שגם בלוחות היה כתב עברי, וק"ו בס"ת. וכו"ה פשטן של דברים, ויעי תפארת ישראל מהר"ל פ' סד' אלא שנדחק בזה רדב"ז (ח"ג ס"א תמ"ב) והעין יעקב, ומ"מ אין הדבר יוצא מדי פשוטו

ש"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן סט

Rav Kook understands the opposition to the position of the Ikarim but points out that the simple reading of the Gemara is like his opinion, and there is also support from the Yerushalmi.

22. שינוי הכתב היה דבר מסתעף מעבודת התורה בהצורה שהיתה צפיה לראשי אלפי ישראל, שמהם היו נביאים ובעלי הופעה אלהית ברוח הקודש, את אשר יפעל ישראל בימי מנוחתו השניה ימי בית שני, שהיו באמת רק ימים של כניסת כח כדי להתאזר לקראת המשא הגדול והארוך שהיה צריך לבוא אח"כ - סבל הגלות. פעולת ישראל ע"י התורה ביחש העמים לא היתה ניכרת בכל ימי הבית הראשון. כל כבוד התורה היה פנימה בבית ישראל. הכתב הקשה והמלופף העברי לא היה אפשר לו לשמור את התורה בטהרתה רק בהיות ישראל עם שוכן בטח בארצו ולא הורק מכלי אל כלי. או היו יכולים בחרי הכתנים והלויים לעמוד על המשמר לכתב התורה להגיחה ולשומרה מכל טעות. אותה השמירה הטבעית משבושים שבאים ע"י כתב מדמוי אות לאות אחרת שהוא גורם טעויות שיוכלו בהמשך הזמן לאבד חלילה כל הונה של תורה לא היה עם הכתב העברי, והיה דבר זה להורות שהתורה עפ"י דרך שמירתה או בבית ראשון, טרם שבאו אנשי כנה"ג וחכמי הדורות ועשו סיג ואזנים לתורה, היתה ראויה להשמר רק בעם יושב בארצו, שלא הוטל עליו טלטול גלות ופזור נורא, כאשר יעיד ע"י הכתב, שהוא כתב שעלול להשתנות. ולוא היה הכתב הזה נהוג בישראל גם בגלות האומה הזאת, או כבר עלו חלילה קמשונים רבים וכסו את פני התורה כולה ע"י החלופים של האותיות בצורתם מסופרים שונים, עד שבאו הדברים למעמד מסובך ומשונה מאד. ע"כ בראשית ימי בית שני שידעו גדולי עמנו שלא היתה גאולה שאין אחריה גלות, החלו לבצר עמדת האומה הרוחנית ע"י מעמד תורת ד' שתהיה יכולה להשמר גם בגלות המבהיל העומד אז אחר כתלנו. ותהיה ראשית המעשה של השמירה לתורה, גם באבדן כל מרכז לאומה, בשינוי מכתב עברי המלופף לכתב אשורי המאושר ומבורר באותיותיו הברורות, שבו תהיה השמירה נכונה משבושים של אותיות דומות, גם באפס המרכז של הכתנים והלויים שומרי התורה גם עז מלכות. בכתב האשורי היתה התורה נכונה לצאת גם היא במדה בגלות עם ישראל.....

רב א. י. הכהן קוק - הקדמה לעץ איה

Rav Kook understands that the original script was Ktav Ivri and this was changed at the beginning of the Second Temple period as a preparation for the long galut that they knew would be coming soon.⁸ The original script required much more care in copying and was easily prone to errors. Only the Cohanim rooted in the Land of Israel could be trusted to transmit Ktav Ivri properly. Thus the script was changed to protect against losses in the galut.

23. ומפני זה היה הכתוב ככתב עברי - למען לא ילמד מי שאינו ראוי ויהיה כזרק אבן למרקולים, ולא ירבה הנער בזקן לאמר: גם אנכי הרוח ויודע סתרי החכמה כמותך. אמנם עזרא ראה בזמנו לפי פזר ישראל צעמים והשכה מאחס עקרי תורה [כאשר מלאנו צנחמים וצדצרי הימים] ונסתם החזן וצטלו הרוחים צאםפקלריא המאירה, יוחר נאות לכתבה בלשון מובן לכל הרוח לרעת - וחכמות צמח מרובה (משני ח). ומוטב להגיע אל המטרה הנאותה להרחיב הדעת בארץ [כאשר באמת נתפשטה עד מאוד התורה בזמן צית שני כידוע] ולסבול הכיח המגיע אשר כבר הגיע מזה צבית שני כידוע מתלמידים שלא שימשו כל לרכם

משך חכמה דברים לא"ט

The Meshech Chochma has a fascinating thesis. Ktav Ivri was much more esoteric, partly in order to avoid unworthy students from gaining access to the secrets of Torah. But once prophecy ceased in the Second Temple period, a decision was made to open up access to Torah to a much wider group, even at the risk of encouraging unworthy students. This was successful, as evidenced by the massive spread of Torah in that period, but there were also unworthy students!

24. (צב) ... והבאור הוא כי בתחלה נכתבה התורה בכתב עברי שכתבו צעבר נבר פרת ... ולשון הקודש בלשון שבה נאמרה התורה ... וקרוב לזמן עזרא קבלו השמרונים [הם הכותים] גם הם כתב ולשון זה. וכשזא עזרא חשש שעל ידי אחדות הלשונות יתאחדו ישראל עם הכותים, וישראל ילמדו מהם והם ישתדלו לזייף תורתנו כאשר הם היו חשודים לזיוף כנודע דכ"י. לכן השתדל להבדילם זמ"ז בכתב ולשון, והמליא לכתוב התורה בכתב אשורי ולשון ארמי וכו'. וכך הורה הנסיון שע"י זה נשאר ישראל והתורה צטברתן וכל כך היה הדבר נכבד צטפתו עד שאמרו צגמרא כאן ראוי היה עזרא שתתן התורה על ידו לישראל ... ופירשו דאעפ"י שלא נתנה תורה על ידו נשתנה הכתב על ידו, הרי ששוו חז"ל ענין שינוי הכתב לנתינת התורה - ועל שינוי זה בכלל רמזה לנו התורה בלשון 'משנה התורה' - כתב הראוי להשתנות וכדמפרש ...

תורה תמימה הערות דברים פרק יז הערה צב

The Torah Temima understands that original script was Ktav Ivri and this changed once the Samaritans arrived in Israel. They also adopted the Hebrew script and language, so a decision was made to change the script in order to distinguish the Jews from the Samaritan community.

8. The idea of the Second Temple period as an aspect of exile and preparation for longer galut is a theme explored by Rav Yaakov Kaminetsky in his discussion on Chanukah. To download more source sheets and audio shulrim visit www.rabbiManning.com

FURTHER READING

- 'Ktav Ivri, Ktav Ashuri', R' Tzvi Einfeld (Feldheim/Mossad HaRav).
- 'Ktav HaTorah Ve'otioteha' Part 1, R' Menachem Kasher, Torah Sheleima, Vol 29 (in new editions at start of Vol 8 before Tazria).

Appendix 1 - The Symbol of Life

25. ולקחת את שמן המשחה ונצקת על ראשו ומשחת אותו

שמות כ"ט

The Cohanim in the Mishkan were anointed on their heads with the special anointing oil.

26. כיצד מושחין? כמין 'כי' ... מאי כמין כז? אמר רב כהנא: כמין כי יווני

מנחות ע"ה

Chazal explain that this was in the shape of a Greek 'Chi'.

27. כיצד מושחין את הכהן? צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עינו כמין כי יוונית כזה X שנאמר ויצק משמן המשחה על ראש אהרן ומשח אותו לקדשו ומלכי בית דוד מושחין אותן כמין נור על ראשו ....

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ט

The Cohanim were anointed in the shape of an X and the kings in the shape of a crown.

28. ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר בתוך ירושלים והתוודת תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל-התועבות הנעשות בתוכה

יחזקאל ט"ד

29. (ד) והתוודת תו - ורשמת רושם: על מצחות האנשים - כלדיקים כדי להיות לאות שלא יפגעו בם כמשחיתים:

רש"י שם

Yechekel prophesied that a malach is commanded by God to make a mark - 'tav' - on the foreheads of the tzaddikim. This 'tav' is the letter tav, which is an X in Ktav Ivri!

Appendix 2 - The Shomronim⁹

- Living today in the North of the Shomron in 'Shomronim', near Har Beracha, and in Tel Aviv.
- Are descended from the Kutim, brought by the Assyrians into the areas of the 10 tribes after the expulsion.

30. ונבא מלך-אשור מבבל ומכחמה וימנעא ומחמת וספרונים וישב בערי שמרון תחת בני ישראל וירשו את-שמרון וישבו בעריה: ויהי בתחילת שבתם שם לא יראו את-ה' וישלח ה' בהם את-האזריות ויהיו הנגים בהם

מלכים י"ב-כ"ה

- Do not have all the books of Tanach, only Chumash (with slight amendments) and a version of the book of Joshua¹⁰.
- Do not have Torah Shebe'al Peh (although interpret in their own way) and made some changes to the text of the Torah SheBichtav, in particular the switch of Har Gerizim for Har Eval in Devarim 27:4.

31. אמר ר' אלעזר בר' שמעון נמיתי לסופרי כותים אייפתם תורתכם ולא הועלתם לעצמיכם כלום. שכתבתם בתורתכם אצל אלוני מורה שכס. והלא ידוע שהוא שכס אלא שאין אתם דורשין לגזירה שוה ואנו דורשין לגזירה שוה. נאמר כאן אלוני מורה ונאמר להלן אלוני מורה. מה אלוני מורה האמור להלן שכס אף אלוני מורה האמור כאן שכס

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ז הלכה ג

- Celebrate Pesach with the sacrifice of a lamb on Har Gerizim.

9. See also <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/13059-samaritans#429> and <http://www.yeshiva.co/midrash/shiur.asp?id=2567>

10. Which actually dates from the Medieval period and is more of a midrashic work.

